

تئل - ادابىيات سىنوسۇنا تۇشۇنۇك

(تولۇقسۇز ورتو بولۇڭۇ)

I سىنوو ماقساتى

سىنوو سىنوو بەرۋۇچۇلۇردىن ئىل - ادابىيات جاعىندا تارىيالاڭۇسۇ جانا ئىل - ادابىيات ۇنۋەرسال ساپاسىن سىنوو ماقسات قىلىنات.

II سىنوو چىعارۇۋىداعى نەگىز

بۇل «تۇشۇنۇك» شىنجاڭ اعارتۇۋ باسمى 2008 - جىلى 6 - ايدا تۇزۇپ، تەكشەرىپ - بەكىتۋۇدىن وتكون ااداتىلى تولۇق ورتو مەكتەپ ساباق ولچومۇ بويۇنچا تۇزۇلگۇن تاجرىبىا وقۇۋ كىتەبى مىلدەتتۇۋ وقۇلۇق(1-، 2-، 3-، 4-، 5- كىتەپتەر) تارىنداعى مازمۇندار مەنەن شىنجاڭ اعارتۇۋ باسمى 2005 - جىلى تۇزۇپ، تەكشەرىپ - بەكىتۋۇدىن وتكون مىلدەتتۇۋ اعارتۇۋ ساباق ولچومۇ بويۇنچا تۇزۇلگۇن تاجرىبىا وقۇۋ كىتەبى 7-، 8-، 9- جىلدىقتاردىن ئىل - ادابىيات (6 بولۇك) وقۇۋلۇغۇنداعى مازمۇندار نەگىز قىلىپ تۇزۇلدى. «تۇشۇنۇك» تو سىنوو بەرۋۇچۇلۇردىن ئىل - ادابىيات جاعىندا ۇنۋەرسال ساپاسى، نەگىزگى بىلىمدەرى جانا كەسپى جوندومۇن سىنوو كوزدو قارمالدى.

III سىنوو قوبۇلۇۋۇچۇ جوندوم باعىتى

بۇل سىنوو سىنوو بەرۋۇچۇلۇردىن ەستە ساقىتوو، تۇشۇنۇۋ، تالوو جاسوو، قولىدونۇۋ، ۇزۇر لۇۋ جانا باا بەرۋۇ (جازۇۋۇلۇق) سىياقتۇۋ بەش جاقىتاعى جوندومۇن سىنوو نەگىز قىلىنات. بۇل بەش جوندوم بەش باسقىچ بويۇنچا تۇيۇنتۇلات.

A. ەستە ساقىتوو: بۇل باسقىچتا سىنوو بەرۋۇچۇلۇردىن ئىل - ادابىياتتىق تارىيالاڭۇسۇن نەگىز قىلىپ، ايرمالوو مەنەن ەستە ساقىتوو جوندومۇن سىنوو ماقسات قىلىنات. ەستە ساقىتوو - ئىل ادابىيات جوندومۇن ەك نەگىزگى تەپكىچى بولۇپ سانالات.

B. تۇشۇنۇۋ: بۇل باسقىچتا چىعارمالاردى وقۇۋ جانا تۇشۇنۇۋ ارقىلۇۋ چىعارمانىن زارىل، تۇپكۇ، قۇپۇيا مازمۇندارىن بىگەرىپ، سىنوو بەرۋۇچۇدىن تەرەك پىكىر جۇرگۇزۇپ، ۇز الدىنچا تۇشۇندۇرۇۋ، ۇزدۇكسۇز بزدەنۇۋ ااداتىن جەتىلدىرىپ، وىلومدۇن كەمەلدۇۋلۇگۇن، كەنەندىگىن جانا چىنچىلدىغىن جوعورۇلاتىپ، ۇيرونگون بىلىمگە شاي تالوو جاسوو، تۇشۇنۇۋ، قورۇتۇندۇ چىعارۇۋ، جالپىلاشتىرۇۋ، جىناقتوو جانا جاڭىلانۇۋعا دايىندالۇۋ جوندومۇن تالاپ قىلات. بۇل جوعورۇداعى باسقىچتان بىر چاما جوعورۇ تەپكىچى ەسەپتەلەت.

C. تالوو جاسوو: بۇل باسقىچتا ۇز الدىنچا وقۇپ تۇشۇنۇۋ، وكۇم قىلۇۋ، جىناقتوو، جانا قورۇتۇندۇ قىلۇۋ جوندومۇن سىنوو ماقسات قىلىنات. بۇ ەستە ساقىتوو مەنەن تۇشۇنۇۋ نەگىزىندە جاناا بىر تەپكىچى جوعورۇ جوندوم باسقىچى ەسەپتەلەت.

D. قولىدونۇۋ: بۇل باسقىچ سىنوو بەرۋۇچۇنۇن ئىل جانا ادابىياتقا بايلانشتۇۋ ۇيرونگون بىلىمدەرىن جانا ۇشۇل جاعىندا جەتىلدىرگەن امالىي جوندومۇن قولىدونۇۋ سىنووچۇ

تەپكىچ بولۇپ، A، B، C باسقىچتارىن نەگىز قىلغان، تۇيۇنتۇۇ جاقتان وئۇككون جوندوم تەپكىچىن كورسوتوت.

E. ۋزۇر الۇۇ جانا باا بەرۋۇ: بۇل باسقىچتا وقۇعان ماقالا - چىعارمالار، ماتەريالداردان ەستەتك ۋزۇر الۇۇ ارى باا بەرۋۇ جوندومۇن سىنو ماقسات قىلىنات. بۇ جوعورقۇ تورت باسقىچتى نەگىز قىلغان تۇردو وقۇۇ جاعىندا وئۇككون جوندوم باسقىچىنان تۇرات. سىنوودو، A، B، C، D، E سىياقتۇۇ بەش جوندوم باسقىچى بويۇنچا قىيىندىق داراجاسى وقشوبوعون سۇروولور ارقىلۇۇ سىنو بەرۋۇچۇنۇن بىلىم جوندومۇ سىنالات.

IV سىنو فورماسى جانا سىنو سۇرووسۇ قۇرۇلماسى

1. جابىق تۇردو جازماچا الىنات. سىنو سۇرووسۇ سىنو قاعازى جانا جووپ جازۇۇ قاعازى دەپ ەكىگە بۆلۈنۈپ. سىنووعو جووپ بەرگەندە جووپتور بىردەي جووپ جازۇۇ قاعازىنا جازىلۇۇسۇ تئىش. سىنو قاعازىنا جازىلغان جووپتور ەسەپ قىلىنىبايت.
2. سىنو ۇباقتى جانا نومۇرۇ: سىنو ۇباقتى 150 مئۇت، سۇرونۇن تولۇق نومۇرۇ 150 بولوت. (مۇنۇن بىچىندە ۇنىۋەرسال بىلىم 30 نومۇر، كەسپىي بىلىم 120 نومۇر).
3. سۇرو سالىشتىرماسى: سىنوودو 60% سۇرو تولۇقسۇز ورتو مەكتەپ تىل - ادابىيات وقۇۇلۇغۇنان، 40% سۇرو تولۇق ورتو مەكتەپ تىل - ادابىيات وقۇۇلۇغۇنان چىعارىلات.
4. سىنووعو بولجول مەنەن 30% تاندو سۇروولورۇ (بىر عانا جووبۇ تۇورا)، 70% جووبۇ جازىلا تۇرغان سۇروولور (بەيتاندو سۇروولورۇ) چىعارىلات.
5. سىنو سۇرووسۇنۇن وڭوي - قىيىندىق سالىشتىرماسى: وڭوي سۇروولور، قىيىنراق سۇروولور، بىر چاما قىيىنراق سۇروولوردۇن سالىشتىرماسى 5:3:2 قاتشىنداي بولوت. (وڭوي سۇرو 50%، قىيىنراق سۇرو 30%، بىر چاما قىيىن سۇرو 20% تى ەلەيت).

V سىنو تالابى

وقۇپ تۇشۇنۇۇ

1. تەكستتەردىن تەماسى، جانىرى، اپتورۇ جانا ماملەكەت ايرماسى جونۇندوگۇ نەگىزگى ۇچۇرلاردى بىلۇۇ.
2. ەپكالىق چىعارمالار جانا ساحنالىق چىعارمالارداعى نەگىزگى كەيىپكەرلەر جانا الاردىن مۇنوز ەرەكچەلىگى، اپتوردۇن چىعارماعا سىگىدرگەن تۇپكۇ كوز قاراشىن، ايتماقچى بولعون ويۇن تۇشۇنۇۇ.
3. بىلۇۇ چىعارمالارداعى اقىندىن كوز قاراشى، بىرداعى وي، وبراز جانا سىتىلىستىكالىق نىقالاردى جاقشى يىگەرۋۇ.
4. ماقالاداعى تۇپكۇ كوز قاراش، اپتوردۇن جازۇۇچۇلۇق جوندومۇ، ماقالاداعى فاكىتورلوردۇ ايرمالوو ارى بىشىق ەلچو.
5. ەپكالىق چىعارمالارداعى سىيۇجەت بولۇكتورۇ، اپتوردۇن وبراز جاراتۇدا قولدونعون پورتىرەت سۇروتىووسۇ، پىسحىكالىق سۇروتىووسۇ، تىل سۇروتىووسۇ، قىيىمىل - اراكەت سۇروتىووسۇ، جانا چويرو سۇروتىووسۇن ايرمالاندىرىپ بەرە الا تۇرغان بولۇۇ.
6. انالىز ماقالالارىنداعى بوربوردۇق ئىدىيا، دالىل جانا سىپات؛ تۇشۇندۇرۇۇ ماقالالارىنداعى تۇشۇندۇرۇۇنۇن ارعالارى؛ بايان مۇنوزدۇۇ چىعارمالارداعى باياندىن فاكىتورلورۇ قاتارلۇۇلاردى ايرمالاندىرا الۇۇ.

7. كلاسسىك چىعارمالاردان ۋرۇرلۇق بىلۋۇ، مازمۇنۇن تۇشۇنۇۋ، ازىرقى زامان قىرغىز تىلىنىدە چەمەلەي الۇۇ، اندا ورتوحو قويۇلغان ويدۇ بىلۋۇ.

جازۇۇچۇلۇق

1. بەرىلگەن ماتەريال جە ماۋزۇغا شاي كەلگەن تەما تانداپ، وشول مازمۇن نەگىزىندە زارىل ماتەريالداردى بەلگىلۋۇ تۇيۇنتۇۋ ارعالارىنن جاردامى مەنەن ۇيۇمداپ، ادابىي تىلدىن ولچومۇ بويۇنچا چاغلدىرىپ بەرە الۇۇ.
2. تىل جاعىندا ۇعۇم، ۇكۇمدوردۇ تۇۇرا شتەتۇۇ، ادابىي تىلدى قولدونۇۇ، ەمىلاسى تۇۇرا، تىنىش بەلگىلەرى بلايىعىندا قويۇلغان بولۇۇ.
3. مازمۇنۇ سوو، كوز قاراشى ايقىن ارى تەرەك، نەگىزگى ئىدىياسى انىق بولۇۇ.
4. قۇرۇلماسى بۇقتا، قاتمارلارى انىق، تىلى شىدىر، باش - اقىرى شاىكەشكەن بولۇۇ.

قىرغىز تىلى

قىرغىز تىلىنىن زاكونىياتتارىن بشىق ەلچو، بىلىم تۇيۇندورۇن تۇۇرا تانۇۇ، زارىل تۇيۇندور ارى اعا بايلانىشتۇۇ تالاپتاردى تۇشۇنۇۇ، قىرغىز تىلىنىن ەرەجەلەرى جونۇندوگۇ تۇشۇنۇكتوردۇ امالىي ماسەلەلەرگە بايلاپ تۇشۇندورۇپ بەرە الا تۇرغان، چەمەلەي الا تۇرغان بولۇۇ.

VI سىنوو چولكومۇ

بۇل «تۇشۇنۇك» شىنجاڭ اعارتۇۇ باسمىسى 2008 - جىلى 6 - ايدا تەكشەرىپ - بەكىتۇۋدون وىكون ااداتىعى تولۇق ورتو مەكتەپ ساباق ولچومۇ بويۇنچا تۇزۇلگون تاجرىبىا وقۇۇ كىتەبى مىلدەتتۇۇ وقۇۇلۇق (1 - ، 2 - ، 3 - ، 4 - ، 5 - كىتەپتەر) تارىنداى مازمۇندار مەنەن شىنجاڭ اعارتۇۇ باسمىسى 2005 - جىلى تۇزۇپ، تەكشەرىپ - بەكىتۇۋدون وىكون مىلدەتتۇۇ اعارتۇۇنۇن ساباق ولچومۇ بويۇنچا تۇزۇلگون تاجرىبىا وقۇۇ كىتەبى 7 - ، 8 - ، 9 - جىلدىقتاردىن تىل - ادابىيات (6 بولۇك) وقۇۇلۇغۇنداى مازمۇنداردى نەگىز قىلىپ چىعارىلات. وشوندوي ەلە ساباقتان سىرتقى ماتەريالدار دا بەلگىلۋۇ داراجادا الىنات. وقۇۇ تەكسىتتەرىنەن سىنوو چىعارىلبايت.

VII سىنوو سۇروولورۇنان ۇلگۇ

1. تاندوو سۇروولورۇ

- (1) تومونكۇ گىرامماتىكالىق /ئالسىزدەردەن تۇۇراسى:
- A. «باىرقى قىرغىزدار بىيىك توولوردو بسىق - سۇۇققا كوندۇم تۇرمۇش كەچىرگەن» دەگەن سۇيلىمىدو كوپتۇك مۇچوسۇ جالغانىپ كەلگەن سوزدون ۇچوو، جوندومو مۇچوسۇ جالغانىپ كەلگەن سوزدون ەكچو بار
- B. «① پادىشا بۇگۇن تاققا ولتۇردۇ»، «② تىلىشىدى چايناباي تاق سۇيلىو» دەگەن ەكى

سۋىلومدو «تاق» تان تۇرغان كۆپ مانىلىۋۇ سوز قولدونۇلغان
 C. «ادام ار قانداي ۇچۇردا اچىق ايتىپ اق سۋىلوگونۇ جاقشى» دەگەن سۋىلومدو
 «اق» سوزۇ تىكە مانىدە قولدونۇلغان
 D. «① جاز وتۇپ جاي كەلدى»، «② بالام، قاتتى سۇلۇ جاز، سوزدۇ اشقپاي جاي
 سۋىلو» دەگەن ەكى سۋىلومدو بىر جۇپ تىبىشتاش سوز قولدونۇلغان
 تۇۇرا جووبۇ: D

(2) توموندوگۇ بەرلىگەن چىعارمالاردىن اتى، جانىرى، اپتورۇ تۇۇرا گۇرۇپپالانباغانى:
 A. «ۋەنەتسىيا سووداگەرى»، دىرامما، شەكىسپىر
 B. «كۇڭ يىجى»، ەرگىمە، لۇشۇن
 C. «اتادان قالغان تۇياق»، اڭگەمە، چىڭغىز ايتماتوۋ
 D. «كوزۇم وتكۇر»، ىر، الىقۇل وسمون

2. بوش ورۇن تولتۇرۇ سۇرووسۇ

قىرىز تىلىندە تۇرۇقتۇ سوز ايقاشتارى قولدونۇلۇۋ وزگۈچولۇگۇ جانا تۇرۇلۇشۇنۇ قاراي
 ①، ②، ③ دەپ ۋچ تۇرگۇ بولۇنوت.

3. قىسقاچا جووپ بەرۋۇ سۇرووسۇ

زالقار جازۇۋچۇبۇز، دۋىنولۇك ارەناداعى ۇلۇۋ ويچۇلۇبۇز چىڭغىز ايتماتوۋ «اق كەمە»،
 «دەڭىز بويىوي جورتقون الا دويوت»، «قىلىم قارىتار بىر كۇن» چىعارمالارىنن ار بىرىندە
 قايسى ەلدىك اڭىز- ۇلامىشتاردى قاراجات قىلغان؟

4. كونۇگۇۋ شتوۋ جانا انالۇز قىلۇ سۇرووسۇ

(1) تومونكو سۋىلومدو سۋىلوم مۇچولورۇنو/جىراتقىن.
 ايرات اق كوينوكتۇ ايايى جاقشى كوروت.

(2) تومونكو تەكىستتەن ۇزۇندۇنۇ وقۇپ/قىرىنداعى سۇرولورعو جووپ بەرگىن.
 ەمى ەلدىن بالارى جەنەگۇل جاققا بۇرۇلدۇ. انىن كوزۇنو جاش الپ، ۇنچۇقپاي ەردىن
 قىمتىپ، تۇز باسقانىن ۇزارتا قاراشتى. جەنەگۇل بالانىن جانىنا كەلدى دا، انى ويدو
 تۇرغۇزۇپ:

— جۇر، بالام، جۇرعويي①. وشول سەنىن اتاڭ، — دەپ اقىرىن ايتتى، انى قولۇنان
 جەتەلەپ تىشقا چىعپ كەتتى②.

ۇشۇنتىپ الار كىنۇنۇ ايعىنا چەيىن كوربوي ۇيۇنو قايتىپ باراتىشتى. ەنەسى
 ۇنچۇققان جوق، بالا دا ۇنچۇقپادى. بۇل ساتتا ەنەسى ەمنە ويلوپ باراتقانن بالا بىلبەدى.
 تەك عانا باياتان كورگۇن اتاسىن ەسەنەن چىعارا الباي باراتتى. بۇگۇندون باشتاپ ال اتا
 جولۇنا تۇشكۇنۇن بىلەلەك ەلە، اتادان قالغان جالغىز تۇياق ەكەنن بىلەلەك ەلە...

(1) بۇل ۇزۇندۇ كىمدىن، قايسى چىعارماسىنان الىنغان؟

(2) بۇل ۇزۇندۇدو كەيىپكەر سۇرۇتتووسۇنۇن قايسى تۇرلورۇ قولدونۇلغان؟

- (3) ۋزۇندۇدو سىفىر مەنەن تۇيۇنتۇلغان سۇيۇم ① دەگى قاراتما سوز قايسى؟ سۇيۇم
- ② تۇزۇلۇشۇنۇ قاراي قايسى سۇيۇمگۇ تالان؟
- (4) «جالعز اياق»، «كوزۇنۇ جاش الۇۇ» دەگەن ەكى سوز ايقاشى قايسى جولدور مەنەن بايلانىشىپ كەلگەن؟
- (3) تومۇنكۇ بىردى وقۇپ سۇرولورعو جووپ بەرگىن.
- چوقۇ بولوت توولوردۇن بىيىك جەرى،
چوقۇداي بول قىرعىزدىن جىگىتتەرى.
چوق قارماغان قول مەنەن باتىر بول دەپ،
چوڭ ەنەبىز تورۇگۇن سەنى، مەنى.
- (1) بۇل بىر قانچا مۇن، قانچا بىرقاتان قۇرالغان؟ اياققى ۇيقاتتىقتىن قايسى تۇرۇندۇ جازىلغان؟

5. جازۇۇچۇلۇق

- (1) تومۇندو بەرىلگەن ماتەريالدى وقۇپ، تالاپ بويۇنچا ماقالا (چىعارما) جازعىن.
- دوقتۇرقانادا تەكشەرۋۇ ناتىنجاسىن كۆتكۈن ەكى ادام اڭگەمەلەشىپ ولتۇردۇ.
- ەگەردە راك وورۇسۇنا چالدىققانىم چىن بولسو، قالغان ومۇرۇمدۇ دۇنيونۇن باردىق جەرىن ساياقاتتوو ارى بىزدەنۇۇ مەنەن وتكوزۇمۇن، — دەيت بىرىنچى ادام.
- مەن دا وشوندوي ويدومۇن، — دەيت ەكىنچى بىرۋو.
- تەكشەرۋۇ ناتىنجاسىندا بىرىنچى ادامدىن راك وورۇسۇنا چالدىققانى، تەك بەش جىلدىق ومۇرۇ عانا قالغاندىعى انىقتالدى. ەكىنچى نووقاس اداقتاعىداي وورۇغا تاپ بولعون بولۇپ، دوقتۇرقانادا بىر از ۇباقىت جاتىپ ەمدەلسە، ايعىپ كەتە تۇرغانى ەسكەرتىلدى.
- بىرىنچى ادام دوقتۇرقانادان چىققاندىن كىيىن ومۇرۇنۇن قالغان بەش جىل ۇباقىتىن ۋز پىلانى بويۇنچا دۇنيونۇن باردىق جەرىن ساياقاتتوو مەنەن بىرگە جوعورۇ وقۇۇ جايىندا وقۇدۇ ارى بىر قانچا كىتەپ جازىپ جارىيالايدى.
- بىر كۇنۇ ەكىنچى ادام انىن جازغان داڭقتۇۇ ئىلمىي ماقالاسىن وقۇدۇ. وشوندو عانا ال دوقتۇرقانادا ايتقان ۇباداسى مەنەن ارمان — تىلەگىن ورۇنداي الباعانىن ەسنە الپ ۇيالىدى.

تالاپ:

- (1) جازعانىڭ ماتەريال مازمۇنۇنان السىتاپ كەتپەسىن.
- (2) بىردان باشقا جانىردا جازساڭ بولوت. قايسى جانىردا جازساڭ وشول جانىردىن ەرەكچەلىگى كورۇنۇكتوندىرۇلسۇن.
- (3) ۋزۇكتۇۇ وي تەرەڭ، ايقىن اچىپ بەرىلسىن.
- (4) مازمۇنعا شاي ماۋزۇ (تەما) قويعۇن.
- (5) قاتتىن سووگۇ كوركوم، ەمىلاسى دۇرۇس، تىنىش بەلگىلەرى بلايقتۇۇ قويۇلغان، قۇرۇلماسى بۇقتا، باش — اقىرى شايكەشكەن بولسۇن.